

Beste leden en relaties,

Een nieuw begin: 2023.

Met luid geknal en veel vuurwerk hebben we het jaar 2022 achter ons gelaten en zijn we een splinternieuwe jaargang 2023 binnengestapt.

Met die stap zullen echter de onzekere en heftige tijden nog niet verdwenen zijn en we zullen nog regelmatig geconfronteerd worden met bruto geweld. Zowel buiten maar ook binnen ons eigen land, maar ook met ontwikkelingen waarmee we geen rekening hebben gehouden.

Laten we hopen dat we met elkaar de veerkracht zullen hebben deze problemen te overwinnen, met als voorbeeld de ongelofelijke moed en eensgezindheid van het Oekraïense volk. Zodat we samen kunnen bouwen aan de toekomst en de idealen voor onze kinderen en kleinkinderen.

Wij wensen al onze lezers een vredig en voorspoedig jaar met uiteraard weer veel informatief leesplezier door de door de redactie verzamelde heemkundige nieuwtjes, feiten en wetenswaardigheden.

Bestuur en Werkgroep Communicatie.

HWR Jaarvergadering

Op dinsdag 7 februari 2023 zal onze vereniging haar Jaarvergadering houden in de Heemkamer.

Op die dag zal het bestuur verantwoording afleggen voor het gevoerde beleid in 2022 en zullen onze werkgroepen inzicht geven in de activiteiten die door hen gerealiseerd werden.

Het bestuur rekt op een massale opkomst van onze leden en van allen een kritische blik en hopelijk adviezen voor de toekomst. Aanvang om 19.00 uur in onze Heemkamer.

Oude voorlader gevonden in de Reusel

Bij werkzaamheden van Waterschap De Dommel bij de brug aan de Broekkant-Twisseltsebaan in Lage Mierde heeft de aannemer een oude voorlader gevonden. Het ijzer is licht verroest en het hout is behouden gebleven. Dit komt omdat het wapen onder water (in een zuurstofarme omgeving) lag.

Een voorlader heet zo omdat het geweer via de loopmonding wordt geladen. Voorladers zijn, tussen circa 1450-1850 in gebruik geweest. In die periode is het mechaniek dat het kruit tot ontbranding bracht wel verschillende keren gewijzigd. Dit geweer heeft een zogenoemd percussieslot. Voor ieder schot werd een slaghoedje, een klein bronzen of messing bakje met een kleine hoeveelheid kruit, in het mechaniek geplaatst. Wanneer de trekker werd overgehaald, klapte de haan op het slaghoedje. Het vuur dat hiervan afkwam bracht de grote

kruitlading in het geweer tot ontbranding en werd de kogel afgevuurd.

Dit type wapen was vanaf 1842 tot ca.1850 in het Nederlands leger in gebruik. Dit betekent dat het geweer uit de Reusel ook in deze periode gedateerd moet worden. Hoe is het militaire wapen in de oude bedding van de Reusel terechtgekomen? Is het misschien een gedeserteerde militair of een stroper die het geweer bij het oversteken van de beek heeft achtergelaten. Naar het de werkelijk oorzaak is het echter gissen.

Het geweer wordt geconserveerd. Daarna wordt het bewaard in het regionaal archief in Tilburg. Op verzoek wordt het geweer uitgeleend.

Bent u op zoek naar gegevens over uw militaire voorouder?

Bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) kunt informatie vinden over

personen die gediend hebben in de Nederlandse krijgsmacht. Van hen is er dan altijd een militair persoonsdossier (Staat van Dienst). Om deze Staat van Dienst op te

vragen moet u weten bij welk krijgsmachtdeel uw voorouder diende, maar ook in welke periode (jaar of eeuw) dit was. En u heeft de naam, voorletters en geboortedatum van uw voorouder nodig.

Van personen, geboren tussen 1850 en 1908, die bij de Koninklijke Marine hebben gediend is er een lijst. Deze lijst met namen (en geboortedatums en stamboeknummers) is nu eenvoudig doorzoekbaar op Open Archieven. Op deze wijze zijn 26.453 persoonsdossiers te vinden van oud-mariniers!

Doorzoek hier de lijst militaire voorouders bij de Koninklijke Marine: <https://bit.ly/3GGmGQI>

Heeft u uw voorouder gevonden? Dan kunt u bij het NIMH de Staat van Dienst opvragen door een inzageverzoek te sturen. Lees er meer over op de

Militaire voorouders pagina op de website van het NIMH: <https://bit.ly/3J0cQeC>

Populariteit voornamen nu tot 1790 terug te vinden in Nederlandse Voornamenbank

De databank van de Nederlandse Voornamenbank is met bijna honderd jaar uitgebreid. Nederlanders die willen weten hoe populair hun voornaam vroeger was, kunnen dat nu tot het jaar 1790 opzoeken.

De uitbreiding is mogelijk omdat historische trouwakten digitaal beschikbaar zijn gekomen. Dat meldt het Meertens Instituut, de beheerder van de databank. Voorheen konden mensen tot 1880 terugzoeken in de namenbank, die alleen gebaseerd was op de Basisregistratie Personen.

Populariteit van 'Jan' als eerste naam voor mannen in de periode 1790-2017.

Volgens het Meertens Instituut waren voornamen in de negentiende eeuw erg traditioneel. Namen werden door vernoeming van generatie op generatie doorgegeven. Aan het einde van de negentiende eeuw kwam daar verandering in. Protestanten kozen toen steeds vaker voor een originele naam. Bij katholieken gebeurde dat pas rond 1950.

Vanwege de privacy staat een naam alleen in de namenbank als die minimaal 17.800 keer voorkomt. Er zijn 4.700 namen die al sinds 1790 in trek waren, zoals de klassiekers Grietje, Maria, Johannes en Willem.

Voor tienduizend voornamen is ook een uitleg over de betekenis ervan beschikbaar. Daarnaast kun je zien waar in Nederland de naam het meest voorkomt. In totaal staan er 443.801 voornamen in de Nederlandse Voornamenbank.

Zoek het zelf maar eens op:

<https://www.meertens.knaw.nl/nvb/>

BHIC laat snuffelen in 'geheime archieven'

Voor de elfde keer start het BHIC het nieuwe jaar met Openbaarheidsdag. Dit jaar is het jaar 1947 vrij gekomen (voor archieven met een openbaarheidsbeperking van 75 jaar). Het dagelijkse leven zit voor de meeste Brabanders dan nog vol met tegenstellingen die bij deze naoorlogse periode horen. Er is nog steeds gebrek aan gas, kolen en elektriciteit. De energiebronnen blijven op rantsoen, de bedrijven moeten er eerst weer bovenop en met distributiebonnen wordt het schaarse goed dat er is zo eerlijk mogelijk verdeeld.

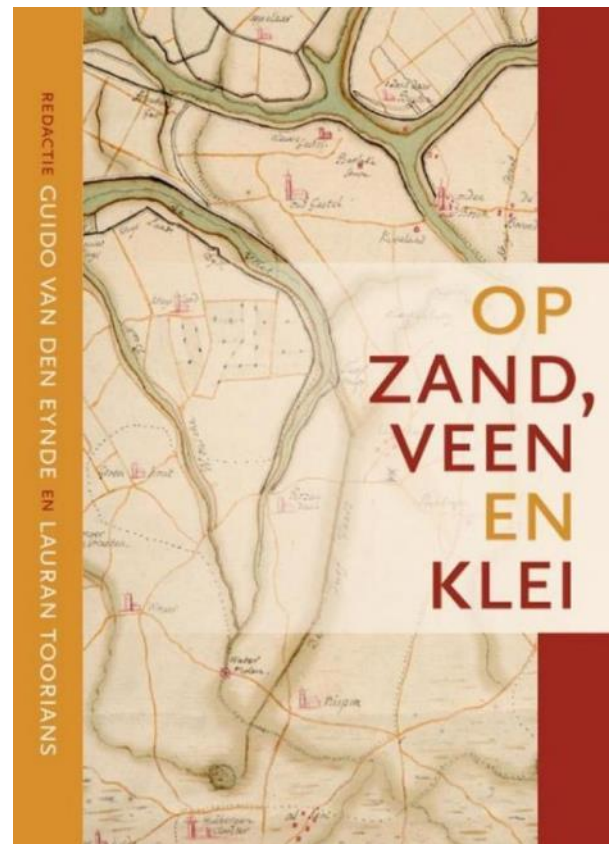
Zo vinden we in de stukken deze waardebonnen ter waarde van honderd gulden. Brabanders krijgen dit bedrag als consumentenkrediet, bedoeld om duurzame goederen aan te schaffen. Staatssteun in financieel zwaar weer blijkt niet alleen van deze tijd.

Hier lees je meer en ga je naar de overzichtslijst: <https://bit.ly/3kmfeSY>

Uit de bibliotheek van de HWR

Op zand, veen en klei

Redactie: G. van den Eynde en L. Toorians.

Het boek heeft als ondertitel: Liber Amicorum Karel Leenders bij gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag.

In het voorwoord geven de samenstellers een korte levensbeschrijving van de historicus Karel Leenders die zich vooral heeft beziggehouden met het landschap in de omgeving van Breda, het westen van Noord-Brabant en de aangrenzende gebieden van Zeeland en Zuid-Holland. Een aantal van de opgenomen artikelen zoomen in op het landschap, zoals weergegeven op oude kaarten van velerlei soort.

Ook midden en Oost-Brabant komen aan de orde zoals blijkt uit "De boerenopstand op Jekschot in 1363" en "Hilvarenbeek, een 'constructie' op de grens van oost en west Noord-Brabant". Met name in dit laatste artikel komt Reusel een aantal malen ter sprake.

Het totale boek geeft hierdoor een breed beeld van het werkgebied van de historische geografie.

Uit het HWR archief

Dood door ophanging

Proces Verbaalboek Reusel [29 mei 1868]

Aan de Heer Officier van Justitie bij de Arrondissements Regtbank te Eindhoven.

Op heden den 29e mei 1868 des namiddags circa drie uren heeft den Heer Bernardus Johannes Vangeldere, commies gestationeerd in deze gemeente, ten raadhuize alhier aan Adrianus Willekens, secretaris van en te Reusel verklaard, dat Anna van den Nieuwenhuijze huisvrouw van Jan Pijnenburg, van beroep klompenmaker wonende te Reusel, bij mij was gekomen en gezegd, dat Simon Compaans, oud 43 jaren van beroep landbouwer, welke bij hen inwoonde, zich bij hun op zolder zich had opgehangen.

Door dat ik Burgemeester dezer gemeente Reusel, juist op dat oogenblik niet te huis zijnde, is door den secretaris aan het voorgevallene onmiddellijk kennis gegeven aan Adriaan Vermeulen, wethouder alhier, en zijn daarna samen in bijzijn van B.J. Vangeldere, op de aangewezen plaats gaan zien, en aldaar Simon Compaans bovengenoemd, dood hangende bevonden, met eene koord om den hals, welke op den zolder deze aan een hout onder het dak was vastgebonden, daarna heeft de wethouder kennis gegeven aan den heer Hanrie Schoenmakers, geneesheer en verloskundige te Bladel, welke afwezig was.

Dit een en ander is mij Burgemeester door de wethouder en den secretaris bij mijne aankomst circa zeven uren dier namiddag verklaart, ik heb hedenmorgen den veldwachter naar Hanrie Schoenmakers, bovengenoemd, gezonden met behoorlijke kennisgeving van het voorgevallene,

welke mede gekomen, en zijn daarna onmiddellijk tot de schouwing van het lijk overgegaan, wij hebben niet de minste mishandeling aan het lijk kunnen bespeuren, dan een diepen ingedrukte en hier en daar met oppervlakkige verwonding gepaard gaande streep om den hals en nek, blijkbaar voortgebracht door een met kracht zamengesnoerde koord of ander ligchaam, zoo dat wij hebben kunnen opmerken, dat genoemde anders dan door ophanging het leven verloren heeft.

De oorzaak van dit onheil is niet duidelijk bekend nogthans verklaren zijn buren en vooral zijne zwager, dat hij gedurende eenige tijd dikwijls had te kennen gegeven, dat hij geen gerust geweten had, hij uit een Godsvrees aangedaan over eenig goed dat hij voor eenig jaren had georven, verklaarde daarin meer te hebben gehad dan hem toebehoord, en over zijne pligten wat de godsdienst betreft, ofschoon dit naar het inzien in elke mensch niets te wensen overliet.

En heb ik Burgemeester dit verbaal opgemaakt op den eed bij aanvang mijner bediening afgelegd, op heden de 30e mei 1868.

De Burgemeester.

Lezing: Een galerij van Brabantse dokters

Heb je de lezing van Jan van Eijck, vorig jaar juni gast van onze HWR in Restaurant De Wekker, gemist en zou je die alsnog graag willen bijwonen.

HEEMKUNDEKRING

De Heerlijkheid
Oirschot

Dat kan, want onze collega's in Oirschot hebben hem op de kalender staan op donderdag 16 februari en liefhebbers kunnen om 20.00 uur genieten van zijn zeer onderhoudende presentatie.

Dit alles in Café 't Vrijthof, Molenstraat 6 in Oirschot, voor niet-leden tegen een kleine vergoeding van € 5,00.

Nieuwsbrieven

Deze maand ontving het HWR secretariaat diverse nieuwsbrieven van collega verenigingen. Deze zijn hier te lezen:

Nieuwsbrief Heemkunde de Heerlijkheid Oirschot - januari 2023: <https://bit.ly/3k9QlcU>

Nieuwsbrief Brabants Erfgoed - januari 2023: <https://bit.ly/3QMGyGa>

Nieuwsbrief Brabants Heem - januari 2023: <https://bit.ly/3Wd7m3h>

Nieuwsbrief Heemkundekring Tilborch – januari 2023: <https://bit.ly/3H62qci>

Mededelingenblad Heemkundekring Weerderheem Valkenswaard - januari 2023: <https://bit.ly/3L5rvmG>

Nieuwsbrief Erfgoedhuis Veldhoven – december 2022 - <https://bit.ly/3H8MGFI>

Nieuwsbrief heemkundekring Amalia van Solms Baarle-Nassau/Hertog - januari 2023: <https://bit.ly/3ZHDQ8I>

Heemkunde Werkgroep Reusel heeft ook een facebook pagina. Je kunt ons vinden op: <https://www.facebook.com/heemkundereusel>

Wil jij onze Nieuwsbrief ook regelmatig ontvangen stuur dan een email naar secretaris@heemkundereusel.nl

Ook voor afmeldingen mailen naar secretaris@heemkundereusel.nl

Deze HWR nieuwsbrief en oudere afleveringen zijn terug te lezen in een archief op onze website: heemkundereusel.nl/nieuwsbrief.html

“Barbertje moet hangen!”

De uitdrukking ‘Barbertje moet hangen’ houdt in dat iemand de schuld moet krijgen van een ramp of miskleun. Er moet een zondebok komen. Het maakt niet uit wie dat is: Barbertje moet hangen! Deze bijzondere zegswijze komt uit een beroemde roman, maar... is verkeerd geciteerd en zo in onze spreek- en schrijftaal beland.

Toen de Amsterdamse burgemeester Gijs van Hall in 1967 het veld moest ruimen vanwege zijn ineffectieve aanpak van Provo, werd de frase ‘Barbertje moet hangen’ gebruikt. Ook is een voorbeeld bekend uit 1915, in relatie tot de Duitse communist en spartakist Karl Liebknecht (1871-1919):
“Barbertje-Liebknecht die sociaal-demokraat is, moet als zoodanig aan de galg van S.W.C. bungelen...”

Liebknecht leefde in 1915 nog. De uitdrukking sloeg dan ook niet op Liebknechts dood, maar hield in dat hij (mede) geslachtofferd werd als oorzaak van Duits falen tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Barbertje moet hangen, hij moet hangen!

Deze uitdrukking is afkomstig uit het beroemde boek Max Havelaar, of De koffij-veilingen der Nederlandsche Handel-Maatschappij (1859), geschreven door de onvolprezen Multatuli, het pseudoniem van Eduard Douwes Dekker (1820-1887). In een passage in deze roman komt het motto ‘Hij moet hangen!’ voor.

Multatuli (1820-1887) – Auteur Max Havelaar

De passage gaat als volgt:

Gerechtsdienaar: Mijnheer de rechter, daar is de man die Barbertje vermoord heeft.

Rechter: Die man moet hangen. Hoe heeft hij dat aangelegd?

Gerechtsdienaar: Hij heeft haar in kleine stukjes gesneden en ingezouten.

Rechter: Daaraan heeft hij zeer verkeerd gedaan. Hij moet hangen.

Lothario: Rechter, ik heb Barbertje niet vermoord. Ik heb haar gevoed en gekleed en verzorgd. Er zijn getuigen die verklaren zullen dat ik een goed mens ben en geen moordenaar.

Rechter: Man, ge moet hangen. Ge verzwart uw misdaad door eigenwaan. Het past niet aan iemand die... van iets beschuldigd is, zich voor een goed mens te houden.

Lothario: Maar rechter, er zijn getuigen die het zullen bevestigen. En daar ik nu beschuldigd ben van moord...

Rechter: Ge moet hangen! Ge heb Barbertje stukgesneden, ingezouten en zijt ingenomen met uzelf... drie kapitale delicten ! Eh... Wie zijt ge vrouwtje?

Vrouwtje: Ik ben Barbertje.

Lothario: Goddank! Rechter, ge ziet dat ik haar niet vermoord heb!

Rechter: Hm... ja... zo! Maar het inzouten?

Barbertje: Neen rechter, hij heeft me niet ingezouten. Hij heeft mij integendeel veel goeds gedaan. Hij is 'n edel mens !

Lothario: Ge hoort het rechter, ze zegt dat ik 'n goed mens ben.

Rechter: Hm... het derde punt blijft dus bestaan. Gerechtsdienaar, voer de man weg, hij moet hangen.

Hij is schuldig aan eigenwaan. Griffier, citeer in de praemissen de jurisprudentie van Lessing's patriarch

Bovenstaande passage is verkeerd geciteerd in het gezegde. Want niet Barbertje, maar Lothario moet eigenlijk hangen! Zelfs als blijkt dat hij volledig onschuldig is, kent de rechter geen genade met hem. Hij krijgt de strop...

Waarom de fout is ontstaan, is niet duidelijk. Wel weten we dat het oudste voorbeeld van het foutieve citaat gevonden is in het Soerabaijasch Handelsblad (12 juli 1879) stond.

De naam Barbertje

Waar Multatuli de naam Barbertje vandaan heeft, is evenmin duidelijk. Mogelijk is deze naam een verkleinvorm van de vrouwen naam Barbara. Het kan ook zijn dat Multatuli bij 'Barbertje' gedacht heeft aan het Griekse βαρβαρος (letterlijk: barbaar), wat zoveel betekent als 'vreemdeling'.

Volgens het Woordenboek der Nederlandsche Taal (WNT) is later een woord vernoemd naar Barbertje. Zo kennen we het barbertje als een een mand die onder een kastplank gehangen kan worden en waarin mensen – in elk geval tot in de jaren 1970 – bijvoorbeeld hun sokken stopten.

Bron: Historiek